

IRAK

İLAÇ SEKTÖRÜ PAZAR ARAŞTIRMASI RAPORU

Tarih: 1.7.2025

Bağdat Ticaret Müşavirliği

1. Ülke Pazarında İlaç Sektörü

1.1 Üretim

Irak ekonomisi petrol gelirlerine dayalı bir ekonomi olup, petrol harici alanlarda üretim oldukça sınırlıdır. Petrol dışı sektörlerde geçmişten bu yana devlet şirketlerinin ağırlığı olmuştur. Bununla birlikte son yıllarda devletin özel sektörü geliştirme ve petrol dışı alanlarda ekonomiyi çeşitlendirme hedefleri bulunmaktadır. Bu çerçevede hükümet tarafından ilaç sektöründe de yatırımların ve üretimin artmasına yönelik politikalar izlenmektedir. Nitekim son dönemlerde ilaç sektörü, Irak hükümetinin yerelleştirme ('localization') yoluyla geliştirmeye çalıştığı öncelikli sektörlerden birisi olarak ön plana çıkmıştır.

Yıllık 1.6 milyar dolar değerinde ilaç ithalatı yapan Irak'ta ilaç piyasası hacminin 3 milyar dolar olduğu değerlendirilmektedir.¹ Son yıllardaki artışla yerli üretim tesis sayısının 31'e yükseldiği, 20 yeni tesisin ise yakın zamanda devreye alınmasının öngörüldüğü açıklanmıştır.² İlaç sektörünün önümüzdeki 5 yıl içerisinde ortalama yıllık büyüme oranının %5 olabileceğine³ dair değerlendirmeler bulunmakla birlikte, ülkedeki yasal ve kurumsal reform süreçlerindeki riskler ve belirsizlikler nedeniyle büyümenin daha yavaş gerçekleşeceğine dair yorumlar da mevcuttur.

Halihazırda, ülkede kamu şirketlerinin ve yerel şirketlerin belli üretim tesisleri ve fabrikaları olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, ihtiyacın önemli bir kısmı yurt dışından ithalat yoluyla sağlanmaktadır. Yerli üretici firmalara ilişkin bilgiler aşağıda Bölüm 1.3'de sunulmuştur.

Irak Sağlık Sistemi içerisinde, yerli veya yabancı kaynaklardan ilaç tedariki yapmak, Irak Sağlık Bakanlığı ile ilişkili bir kamu şirketi olan **KİMADİA** ("the State Company for Drugs and Medical Appliances") yetki ve sorumluluğundadır. Bu bakımdan KİMADİA, Irak'taki ilaç piyasasının etkinliğinde belirleyici bir rol üstlenmektedir.

19 vilayetin tamamındaki kamu sağlık birimleri için ilaç ve tıbbi cihazlar KİMADİA tarafından tedarik edilmektedir. Diğer taraftan, illerdeki sağlık müdürlükleri de bazı durumlarda ilaç tedarik etme iznine sahiptir.⁴

Kimadia, ulusal düzeyde rekabetçi ihaleler, uluslararası düzeyde rekabetçi ihaleler ve doğrudan alım kanalları ile kamu alımı yapabilmektedir. Bu alım süreçleri KİMADİA'nın internet sayfasından (<https://kimadia.info/>) takip edilebilmektedir.

Yerel üreticilerin ihaleler kapsamında değerlendirilme önceliği olup, bir ilacın yurt içinde üretilmesi durumunda KİMADİA tarafından yerli üreticilerden tedarik edilmesi ve ithal edilmemesi gerektiğine dair mevzuat hükümleri bulunmaktadır.

¹ Actizafarma, [Current Trend in the Iraq Pharmaceutical Sector](#)

² [\(Made in Iraq\) .. The government prioritizes the pharmaceutical industries » Iraqi News Agency](#)

³ Actizafarma, [Current Trend in the Iraq Pharmaceutical Sector](#)

⁴ Iraq Pharmaceutical Country Profile, 2020, 21

Sağlık Bakanlığı Teknik İşler Direktörlüğünün alt birimlerinden birisi olan Ulusal İlaç Seçimi Komitesi tarafından belirlenen “Ulusal Temel İlaç Listesi” ve “Kapsamlı İlaç Listesi” gibi resmi listeler piyasadaki ürün çeşitliliği açısından önem arz etmektedir. Ulusal Temel İlaç Listesi’nin kendi içinde 3 seviyesi mevcut olup, 1’inci seviye KİMADİA tarafından öncelikli olarak garanti altına alınması gereken ilaçlardır. Ayrıca, Bitkisel İlaçlar ve Gıda Takviyeleri Seçimi Ulusal Komitesi’nce “Bitkisel İlaçlar Listesi” oluşturulmaktadır. Ulusal Temel İlaç Listesine, Sağlık Bakanlığı Teknik İşler Direktörlüğü’nün sitesinden ulaşmak mümkündür.⁵ (Keza, Irak Eczacılık Sendikasının sitesinden de ulaşılması mümkündür: <https://www.iraqipharm.com/?cat=14>)

2019 yılına ait yayınlanmış verilerde, KİMADİA alımları içerisinde yerli üretici satışlarının değer olarak oranının %15 olduğu ifade belirtilmekteydi.⁶ Günümüzde hükümet temsilcileri tarafından yapılan açıklamalarda ise bu oranın %30 seviyesinde olduğu belirtilmektedir.

Bahse konu ilaç listelerinden ve KİMADİA tedariklerinden bağımsız olarak, Irak’ta piyasaya sürülen yerli ve yabancı ilaçların Sağlık Bakanlığı Teknik İşler Direktörlüğünün alt birimlerinden birisi olan Kayıt Departmanı tarafından kayıt altına alınmış olması gerekmektedir.

Halihazırda, Irak’ta kayıtlı olan ilaçlar, bunların üreticileri ve menşe ülkelerine ilişkin listeye Irak Eczacılar Sendikasının internet sitesi üzerinden ulaşmak mümkündür: (https://www.iraqipharm.com/?page_id=6450)

Söz konusu listede, 5215 ilacın kaydedilmiş olduğu; ülkemizden 255 ilacın kayıtlı olduğu görülmektedir. Irak’ın ilaç ithalatında önde gelen ülkeler olan Hindistan’ın 215; Almanya’nın ise 359 ilacının kayıtlı olduğu görülmektedir. Söz konusu listede 1000’in üzerinde ilacın yerli üretim (Irak) olarak kaydedilmiş olduğu görülmektedir. Hükümet yetkililerince yapılan açıklamalarda ise kayıtlı yerli üretim ilaç sayısı 1725 olarak zikredilmiştir.⁷

Irak’ta kısa ve orta vadede, yerli üretimin korunması ve desteklenmesinin yanında, uluslararası şirketlerle ortak girişimlerin ve doğrudan yabancı yatırımların özendirilmeye devam edeceği değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, yine kısa ve orta vade, ilaç ihtiyacının karşılanmasında ithalatın önemli yer tutmaya devam edeceği öngörülmektedir. Yatırım mevzuatı ve fikri mülkiyet hususlarında reformlar hızlandığı ölçüde yabancı yatırımların artabileceği değerlendirilmektedir.

1.2 Üretici Fiyatları

Irak’a ilaç ihracatı KİMADİA üzerinden kamu alımları kapsamında yapılabileceği gibi, gerekli kayıt ve ithalat izin işlemleri yapıldıktan sonra özel sektöre doğrudan satış şeklinde de olabilmektedir. Özel sektör bağlamında, “Bilimsel Bürolar” olarak bilinen aracı kuruluşlar üzerinden eczanelere ve ilaç firmalarına satış mümkündür. (Bilimsel Büroların rolleri aşağıda Bölüm 1.3’de detaylı açıklanmıştır.)

⁵ [القائمة-الاساسية-للالادوية-المقرة.pdf](#)

⁶ Iraq Pharmaceutical Country Profile, 2020, 22

⁷ ([Made in Iraq](#)) .. The government prioritizes the pharmaceutical industries » [Iraqi News Agency](#)

Piyasadaki ilaçların ve bunların fiyatlarının devlet tarafından belirlenmesine ilişkin bir politika olsa da, uygulamada özel eczaneler tarafından resmi fiyat mekanizması dışında satılan ilaçlar bulunmaktadır.

Bazı hastalıklar ve istisnai hasta grupları için devlet ilaçları ücretsiz temin etmekte; geri kalan alanlarda ise devlet tarafından belirlenen (sübvans edilmiş) fiyatlardan ilaç tedariki sağlanması temelinde bir politika izlenmektedir.

Sağlık Bakanlığı Teknik İşler Direktörlüğüne bağlı Kayıt Departmanı, piyasada özel kanaldan satılacak ilaçların fiyatlarını ayrıca belirlemektedir. Bu ilaçların önceden kayıt altına alınmış ve üzerinde **resmi fiyat etiketi** olması beklenmektedir. Ancak fiiliyatta, resmi fiyat etiketi olmadan farklı fiyatlardan ilaç arz edildiği görülebilmektedir. Bu şekilde resmi fiyat etiketi olmadan satılan ilaçlara farklı sebeplerle yoğun talep olduğu; söz konusu ilaçların fiyatlarında ciddi dalgalanmalar görüldüğüne dair tespitler sıkça yapılmaktadır. Serbest piyasada, resmi fiyat etiketi olmadan satılan ürünlerin payının %70'lere kadar çıkabildiği belirtilmektedir.⁸

Sağlık Bakanlığı Teftiş Müdürlüğü ve Irak Eczacılar Sendikası kayıtlı ilaçlara yönelik fiyat izleme ve denetleme mekanizması işletmektedir. Diğer taraftan “kayıt dışı” olarak nitelendirilebilecek piyasa ile ilgili benzer bir denetim mekanizması yeterince işlememektedir. Kayıt dışı piyasadaki ürünler, diğer ülkelerde üretilmiş ve o ülkelerin denetiminden geçmiş gerçek ilaçlar olabildiği gibi, uygunsuz şart ve standartlarda üretilen ilaçlar veya taklit ürünler de olabilmektedir.

Bu tür ürünlerin, gerekli kayıt ve ithalat izin işlemleri yapılmadan piyasaya sürülebilmesi kaçakçılık kapsamında değerlendirilmektedir. Sağlık ve ilaç sektörü önemli bir rant fırsatı sunabildiğinden, bazı aktörler tarafından, Irak'ın yapısal sorunu olmaya devam eden yolsuzluk ve rüşvet gibi mekanizmalardan istifade edilerek, özellikle gümrük denetimlerini atlatmak suretiyle, ülkeye örtülü şekilde kayıt dışı ilaç sokulduğu yönünde değerlendirmeler sıkça yapılmaktadır.

Bu çerçevede, Irak'taki ilaç piyasası ve fiyatları bakımından, devlet tarafından sıkı kontrol edilmeye çalışılan resmi piyasa ile serbest piyasa ekseninde faaliyet gösteren gayrı-resmi piyasa olmak üzere birbirini tamamlayan iki piyasadan söz etmek mümkündür.

⁸ Iraq Pharmaceutical Country Profile, 2020, 20

1.3 Üretici Yerli Firmalara ve Üretici Derneklerine İlişkin Bilgiler

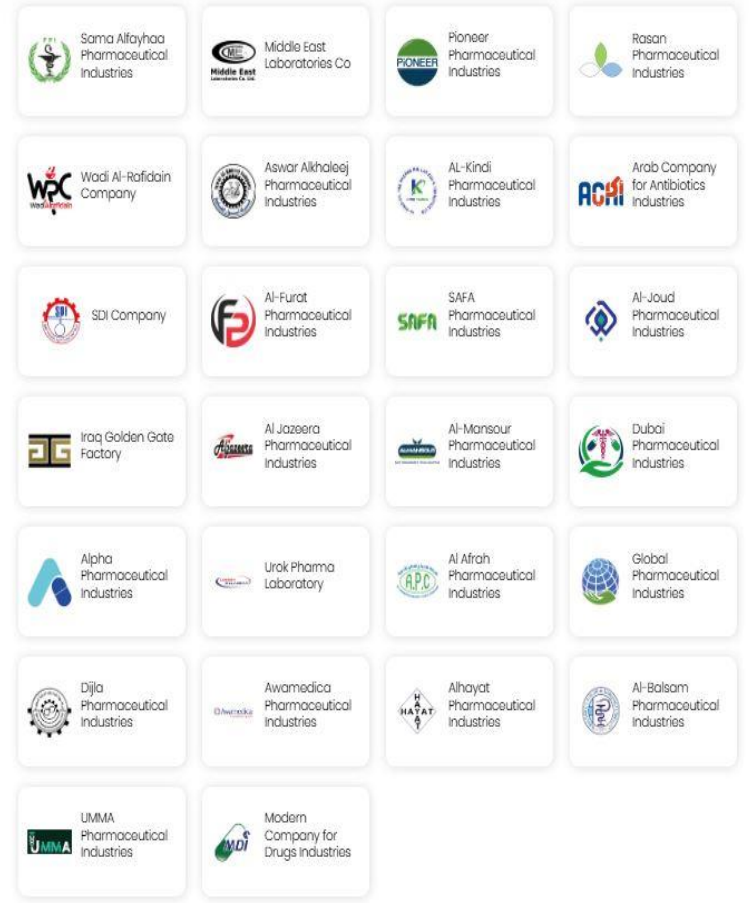
Irak İlaç Üreticileri Birliği

Irak İlaç Üreticileri Birliği'ne üye 26 belli başlı ilaç firması ve üretim tesisi olduğu bilinmektedir. Irak İlaç Üretici Birliği ve üyeleri hakkında Birliğin internet sitesi olan <https://iraq-lmp.iq/default> adresinde bilgiler mevcuttur.

Geçmişten bu güne Irak'taki en büyük tedarikçi SDI Samarra olarak bilinen Irak Sanayi ve Madenler Bakanlığı'nın bir iştiraki olan kamu şirkettir. Bu şirketin Samarra şehri dahil olmak üzere 6 farklı yerde üretim tesisi mevcuttur. SDI'nın kendisinin de bazı ürünlerin temini için ihale açtığı bilinmektedir. Tedarik ve ihale bilgilerine şirketin internet sitesinden ulaşmak mümkündür:

<https://www.sdi.industry.gov.iq/>

Yerli üretim açısından SDI'nın geleneksel piyasa hakimiyeti, günümüzde gerçekleşen yeni yerli yatırımlar ve üreticilerle rekabete açılmaktadır.

Irak Eczacılar Sendikası

Irak Eczacılar Sendikası, “bilimsel bürolara”, ilaç mağazalarına ve eczanelere lisans veren ve bunları denetleyen kuruluş olarak ilaç piyasası bakımından kritik bir rol üstlenmektedir. Sağlık Bakanlığı'nın genelge ve tebliğlerini özel sektöre duyurulması açısından da kritik rol üstlenerek kamu ve özel sektör arasında kolaylaştırıcı bir rol üstlenmektedir.

Nitekim Irak Eczacılar Sendikası internet portalları üzerinden (iraqipharm.com ; <https://iraqipharm.org/#>) bilimsel büroların ve eczanelerin listesine; Sağlık Bakanlığınca belirlenmiş “Temel İlaç Listesi”; “Kapsamlı İlaç Listesi” ve “Bitkisel İlaçlar Listesi” gibi kaynaklara; ayrıca fiyatlara ilişkin duyurular gibi teknik ve mevzuata dair açıklayıcı güncel duyurulara erişmek mümkündür.

Bilimsel Bürolar (“Scientific Bureaus”)

İhracatçılarımız açısından Irak’ta pek çok sektörde “yerel ortak” kavramı gerekliliğini ve geçerliliğini sürdürmektedir. Ülkenin bürokratik koşullarının zorluğu, bürokratik süreçlerin yeterince şeffaf ve öngörülebilir olmaması, iş ve işlemlerin dijital ve elektronik ortamdan ziyade ağırlıklı olarak matbu şekilde ilerlemesi, yerel ortak ihtiyacını doğuran başlıca unsurlardır.

İlaç sektörü bağlamında, uluslararası veya yabancı firmaların, “bilimsel bürolar” rehberliğinde hareket etmesi ilgili mevzuat çerçevesinde de şart koşulmuştur. Bilimsel bürolar, ilaç ve tıbbi malzeme ile ilgili kayıt, tescil, ithalat izni gibi süreçlerde ve ihracatın gerçekleşmesi aşamasında ihracatçı firmalarımız adına veya onlarla eşgüdüm halinde iş ve işlemleri yürütebilecek aracı kurumlar olarak nitelendirilebilirler.

Bilimsel büro listesine, <https://iraqipharm.org/IDManagement/Display/scientificbureau> adresinden ulaşılabilir.

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY)

Her ne kadar sağlık ve ilaç politikaları merkezi hükümet tarafından yönetilse de, özerk yönetim yetkilerini haiz Irak Kürt Bölgesel Yönetiminin kendine ait bir Sağlık Bakanlığı ve ilgili kurumları olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu çerçevede, özellikle IKBY idaresindeki illere odaklı ticari faaliyetlerde IKBY Sağlık Bakanlığı ve IKBY Tıbbi Kontrol Ajansı uygulamalarının göz önünde bulundurulması tavsiye edilmektedir.

Sağlık Bakanlığı – Teknik İşler Direktörlüğü

Şirketler ve sektör kuruluşlarının yanı sıra Sağlık Bakanlığı'nın ilaç sektörü ile ilgili olarak, ruhsat ve ithalat izni süreçlerinden piyasa gözetimine kadar pek çok kritik rolü vardır. Sağlık Bakanlığına bağlı Teknik İşler Direktörlüğü ilaçlar ve tıbbi cihazlar için ana ulusal düzenleyici otoritedir. Teknik İşler Direktörlüğüne bağlı alt birimler ve bunların görev alanları aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

**Irak Sağlık Bakanlığı
Teknik İşler Direktörlüğüne Bağlı
Alt Birimler**

Görev ve Faaliyet Alanı

Kayıt Departmanı	İlaçların, aşıların, tıbbi cihazların ve uluslararası firmaların kayıt altına alınması ve özel sektör için ilaç fiyatlarının ve kamu sektörü için tahmini maliyetin belirlenmesi
Eczacılık Departmanı	Uluslararası ilaç firmalarına ithal izni ve ulusal firmalara çalışma ruhsatı vermek, kamu tesislerindeki eczane ve klinik eczane bölümlerini denetlemek ve yerli ilaç üreticileri için düzenleyici denetim yapmak
Ulusal İlaç Seçim Komitesi	Temel ve Kapsamlı İlaç Listeleri için ilaç ve aşıların seçilmesi/onaylanması
Ulusal İlaç Kontrol ve Araştırma Merkezi	Yerel ve uluslararası ilaçların ve aşıların test edilmesi (ilaç ruhsatlandırılmadan ve piyasaya sürülmeden önce)
Tedavi Departmanı	Tıbbi ve tedavi kılavuzları/ protokolleri ile enfeksiyon kontrolünün geliştirilmesine yardımcı olmak
Danışmanlık Komiteleri	Tedavi kılavuzları geliştirmek, kamu tesislerinin yıllık ihtiyaçlarını değerlendirmek, etkinlik ve yan etkiyle ilgili ilaç olayları konusunda tavsiyelerde bulunmak için diğer departmanlarla birlikte çalışmak
Bitkisel İlaç Departmanı	Bitkilerin onaylanması ve tescil edilmesi, geleneksel/bitkisel tıp unsurlarına lisans ve eğitim verilmesi
Bitkisel İlaçlar ve Gıda Takviyelerinin Seçimi Ulusal Komitesi	Ulusal Bitkisel Liste'de bitkisel/doğal ilaçlar ile spor ve gıda takviyelerinin seçilmesi/onaylanması
İhtiyaç Tahmin Departmanı	Yeni ilaçların farmakoeconomik çalışmalarının (özellikle maliyet-etkinlik analizleri) yürütülmesinin yanı sıra kamu tesislerinin ilaç, aşı ve tıbbi cihaz ihtiyaçlarının ölçülmesi

**Teknik İşler Direktörlüğü - Eczacılık
Departmanına Bağlı Alt Birimler**

Görev ve Faaliyet Alanı

Irak Farmakovijilans Merkezi (IqPhcv)	Kamu ve özel tesislerde ilaçların, aşılardan, bitkisel ve biyolojik maddelerin güvenliğini sağlanması (advers ilaç olaylarının ve sahte/standart altı ilaçların izlenmesi)
Ulusal İlaç Endüstrisi Bölümü	Ulusal ilaç üreticileri için düzenleyici denetim ve ruhsat verme
Özel İthalat Bölümü	Uluslararası ilaç firmalarına ithalat lisansı verilmesi
Klinik Eczacılık Bölümü	Klinik Eczacılık Programı, Uzmanlaşmış hastane ihtisas programları (PGY2), kamu hastanelerinde Elektronik Klinik Eczacılık Programları ve Birimlerini denetlemek ve klinik eczacılık faaliyetleri ve farkındalık programları geliştirmek / bunlara katılmak (ör. Sürekli Eğitim, İlaç Bilgi Merkezi ve Antibiyotik Farkındalık Haftası, hasta güvenliği faaliyetleri ve terapötik ilaç izleme)
Kamu Sağlık Kurumlarında Eczacılık Bölümü	Perifer sağlık müdürlüklerindeki eczane bölümlerinin işlev ve ihtiyaçlarının düzenlenmesi
Narkotikler, Psikotropik ve Kimyasal Öncüller Bölümü	Narkotik ilaçların yerel üreticiler tarafından ithal edilmesi ve üretilmesi için ruhsat verilmesi ve Uluslararası Narkotik Kontrol Kurulu ile işbirliğinin yanı sıra hem özel sektörde hem de kamu sektöründe bu maddelere ilişkin düzenlemelerin izlenmesi
Tıbbi Malzemeler Bölümü	Perifer sağlık müdürlüklerinde tıbbi malzeme yol ve ihtiyaçlarının düzenlenmesi ve kontrolü
Eczacılık ve Terapötik Komite Birimi	Kamu hastanelerindeki İlaç ve Tedavi Komitelerinin (İTK) tüm tavsiyelerinin değerlendirilmesi

1.4 Perakende ve Toptan Satışlara İlişkin Bilgiler

Eczacılık Mesleğinin İcrası Kanunu (1970) çerçevesinde reçeteli ilaçların reçetesiz verilmesi yasaktır. Buna karşılık eczanelerde ve kayıt dışı piyasada ilaçların reçetesiz olarak temin edilebildiğine dair değerlendirmeler yapılmaktadır. Eşdeğer ilaçlara izin verilmekte hatta maliyet sebebiyle teşvik edilebilmektedir.⁹

Irak'ta özel eczanelerin yanı sıra, ilaç mağazaları mevcuttur. Eczanelerin ve ilaç mağazalarının listesine Irak Eczacılık Sendikasının internet portallarından erişmek mümkündür. (iraqipharm.com ; <https://iraqipharm.org/#>)

2. Ülkenin Sektörde Dış Ticareti

2.1. İlaç Sektöründe Irak'ın En Fazla İthalat Gerçekleştirdiği ilk 10 Ülke

Irak, 2024 yılında 1.6 milyar dolarlık ilaç ithalatı gerçekleştirmiştir. Ülkemiz söz konusu ithalat miktarından %7,8 pay alarak 124.8 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirmiş ve 5'inci sırada yer almıştır. İlk üç sırada, Hindistan, Almanya ve ABD'nin olduğu görülmektedir.

	Ülke Adı	İthalat Değeri 2024 / (000.\$)	Oran (%)
1	Hindistan	223.581	13,97
2	Almanya	169.841	10,61
3	ABD	140.707	8,79
4	Belçika	130.049	8,13
5	Türkiye	124.782	7,80
6	İsviçre	116.881	7,30
7	Hollanda	108.015	6,75
8	Birleşik Krallık	98.925	6,18
9	Suudi Arabistan	80.246	5,02
10	Fransa	77.015	4,81
	<u>2024 İthalat Toplamı</u>	<u>1.600.091</u>	

Kaynak: Trademap, mirror data, HS Code: 30 Pharmaceutical Products

2.2. Irak'ın İhracatı

Irak, petrol ürünleri haricinde ithalata dayalı bir ekonomidir. İlaç sektöründe kayda değer bir ihracatı yoktur. (Trademap'de 2024 yılı için 340.000 USD'lik ihracat kaydı gözükmemektedir.)

⁹ Iraq Pharmaceutical Country Profile, 2020, 47

2.3. İlaç Sektöründe Irak'ın En Fazla İthalat Yaptığı Ürünler

Tabloda görüldüğü üzere, Irak'ın ithalatının büyük bölümünü tedavi amaçlı ilaçlar; bağışıklık ürünleri ve antiserumlar oluşturmaktadır.

Ülkemizin Irak'ın tedavi ve korunma ilaçları ithalatında %12,3'lük önemli bir pay aldığı dikkat çekmektedir. Ayrıca, antibiyotik ve penisilin içeren ilaçlarda; provitaminlerde ve veterinerlik aşılarında ülkemizden önemli oranlarda ihracat yapıldığı görülmektedir.

Öte yandan, bağışıklık ürünleri, antiserumlar ve insan aşılarında ülkemizden kayda değer bir ihracat yapılmadığı görülmektedir.

Gümrük Tarife Kodu	Ürün Adı	İthalat Değeri 2024 / (000.\$)	Türkiye'den İthalatı 2024 / (000.\$)	Türkiye'den İthalatının Payı (%)
300490	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere karışık olan veya olmayan ürünlerden oluşan ilaçlar	761.149	93.353	12,3
300215	Bağışıklık ürünleri – dozlandırılmış veya perakende satışa uygun olarak paketlenmiş	309.316	252	0,1
300212	Antiserumlar ve diğer kan fraksiyonları	113.831	81	0,1
300420	Antibiyotik içeren ilaçlar	92.191	12.944	14,0
300241	İnsanlar için kullanılan aşılar	90.048	-	-
300439	Hormon ve steroid içeren ilaçlar	66.641	764	1,1
300410	Penisilanik asit bünyeli penisilinler vb. içeren ilaçlar	31.443	4.378	13,9
300242	Veterinerlikte kullanılan aşılar	22.317	2.212	9,9
300590	Pamuk, sargılar, gaz bezleri, bandaj vb.	19.711	515	2,6
300450	Provitamin, vitamin, doğal konsantreler içeren ilaçlar	16.937	2.128	12,6

3. İlaç Sektöründe Ülkemizden Irak'a İhracat

3.1. İlaç Sektöründe Ülkemizden Irak'a İhracat (\$ Değeri)

Tabloda, son 5 yıllık dönemde, ilaç sektöründe Irak'a en fazla ihracat yaptığımız tarife satırlarındaki ürünler görülmektedir. İhracatımızın 2024 yılında, önceki senelere göre önemli bir artış kaydederek 124.8 milyar dolara ulaştığı ve tarife satırlarının çoğunda kayda değer artışlar olduğu dikkat çekmektedir.

GTIP Altılı Kodu	GTIP Altılı Adı	2020	2021	2022	2023	2024
300490	TEDAVİDE VEYA KORUNMADA KULLANILMAK ÜZERE KARIŞIK OLAN VEYA KARIŞIK OLMAYAN DİĞER İLAÇLAR	64.725.157	85.070.944	82.176.547	80.526.223	93.352.774
300420	ANTİBİYOTİKLERİ İÇEREN İLAÇLAR (DOZLANDIRILMIŞ VEYA PERAKENDE SATIŞ İÇİN AMBALAJLANMIŞ)	15.250.360	11.428.423	10.930.331	10.462.224	12.944.323
300410	PENİSİLİNİK ASİT BÜNYELİ PENİSİLİNLER VEYA TÜREVLERİ, STREPTOMİSİNLER VEYA TÜREVLERİNİ İÇEREN İLAÇLAR	2.984.827	3.337.497	3.230.300	4.400.059	4.377.957
300242	VETERİNERLİKTE KULLANILAN AŞILAR			337.897	2.738.681	2.211.706
300450	VİTAMİNLERİ VEYA 29.36 POZİSYONUNDAKİ DİĞER ÜRÜNLERİ İÇEREN DİĞER İLAÇLAR	1.959.209	1.952.583	1.749.972	1.903.118	2.127.540
300510	TIPTA, CERRAHİDE, DİŞÇİLİKTE VEYA VETERİNERLİKTE KULLANILAN YAPIŞKAN SARGILAR	2.508.464	2.263.896	2.942.771	2.837.336	1.893.134
300630	RADYOĞRAFI MUAYENELERİ İÇİN X IŞINLARINI GEÇİRMİYEN MÜSTAHAZARLAR VE HASTAYA TATBİK EDİLMEK ÜZERE HAZ	503.813	19.814	46.597	668.686	1.457.951
300390	TEDAVİDE/KORUNMADA KULLANILMAK ÜZERE BİRBİRLERİYLE KARIŞTIRILMIŞ DİĞER İLAÇLAR	21.500	477.043	161	380.250	992.070
300610	CERRAHİ DİKİŞLER İÇİN STERİL KATGÜTLER, BENZERİ DİKİŞ MALZEMELERİ, STERİL DOKU YAPIŞTICILAR, LAMİNARY	664.133	905.051	1.016.312	920.545	929.320
300439	HORMONLARI VEYA 29.37 POZİSYONUNDAKİ DİĞER ÜRÜNLERİ İÇEREN VE HORMON OLARAK KULLANILAN (ANTİBİYOTİK	824.940	351.004	812.970	566.033	764.163
Tüm Ürünler Toplamı		94.183.279	111.002.708	108.707.994	108.911.381	124.781.971

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

3.2. İlaç Sektöründe Ülkemizden Irak’a İhracat (Miktar Bazlı = Kg)

Aşağıdaki tabloda, son 5 yıllık dönemde miktar (kg) bazında ilaç sektöründe Irak’a en fazla ihracat yaptığımız tarife satırları ve ihracat kg miktarları görülmektedir. Bir önceki tabloya paralel biçimde, 2024 yılında önceki yıllara kıyasla miktar bazında ciddi artışlar yaşandığı görülebilmektedir.

GTIP Altılı Kodu	GTIP Altılı Adı	2020	2021	2022	2023	2024
300490	TEDAVİDE VEYA KORUNMADA KULLANILMAK ÜZERE KARIŞIK OLAN VEYA KARIŞIK OLMAYAN DİĞER İLAÇLAR; DOZLANDIR	4.951.534	4.377.837	6.386.542	5.562.451	8.812.331
300420	ANTİBİYOTİKLERİ İÇEREN İLAÇLAR (DOZLANDIRILMIŞ VEYA PERAKENDE SATIŞ İÇİN AMBALAJLANMIŞ)	1.178.990	555.902	585.770	596.545	704.379
300410	PENİSİLİNİK ASİT BÜNYELİ PENİSİLİNLER VEYA TÜREVLERİ, STREPTOMİSİNLER VEYA TÜREVLERİNİ İÇEREN İLAÇLA	268.066	215.024	233.077	260.638	263.082
300242	VETERİNERLİKTE KULLANILAN AŞILAR			5.251	42.529	50.114
300450	VİTAMİNLERİ VEYA 29.36 POZİSYONUNDAKİ DİĞER ÜRÜNLERİ İÇEREN DİĞER İLAÇLAR (DOZLANDIRILMIŞ VEYA PERAK	109.454	69.304	74.829	76.322	85.443
300510	TIPTA, CERRAHİDE, DIŞÇİLİKTE VEYA VETERİNERLİKTE KULLANILAN YAPIŞKAN SARGILAR VE YAPIŞKAN TABAKASI O	288.997	276.682	359.863	317.558	197.985
300630	RADYOĞRAFI MUAYENELERİ İÇİN X IŞINLARINI GEÇİRMEYEN MÜSTAHAZARLAR VE HASTAYA TATBİK EDİLMEK ÜZERE HAZ	11.959	154	300	15.096	26.848
300390	TEDAVİDE/KORUNMADA KULLANILMAK ÜZERE BİRBİRLERİYLE KARIŞTIRILMIŞ DİĞER İLAÇLAR (DOZLANDIRILMAMIŞ VEY	850	44.077	30	45.000	135.000
300610	CERRAHİ DİKİŞLER İÇİN STERİL KATGÜTLER, BENZERİ DİKİŞ MALZEMELERİ, STERL DOKU YAPIŞTICILAR, LAMİNARY	101.136	26.345	24.922	17.904	15.427
300439	HORMONLARI VEYA 29.37 POZİSYONUNDAKİ DİĞER ÜRÜNLERİ İÇEREN VE HORMON OLARAK KULLANILAN (ANTİBİYOTİK	44.204	19.285	40.895	28.510	29.568
Tüm Ürünler Toplamı		8.128.142	6.258.549	8.253.521	7.683.202	10.868.558

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

4. Sektörde İhracat Yoluyla Pazara Giriş

4.1. Hedef Bölgeler

Irak'ta 2024 yılında uzun yıllar sonra ilk resmi nüfus sayımı gerçekleştirilmiştir. Buna göre nüfusun 46.1 milyon kişiye ulaştığı tespit edilmiştir. 5 yaş altı nüfusun %11,2; 5-14 yaş arası nüfusun %24.7; 15-64 arası nüfusun %60.4 ve 65 yaş üstü nüfusun %3.7 olduğu görülmüştür.

Irak'ta son yıllarda gelişen güvenlik koşulları ve sağlanan istikrar ile başta hastaneler olmak üzere sağlık alanında yapılan yatırımlar ülkenin her kesiminde hız kazanmıştır. Sağlık hizmetleri alanındaki kurumsal kapasite eksiklikleri hızla giderilmeye çalışılmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda, başta ülkemiz olmak üzere tedavi için yurtdışına hasta gönderimleri yapılmış olsa da, yapılan yeni yatırımlarla yurtdışına hasta gönderim sayılarında azalma öngörülmektedir. Bu çerçevede, artan imkanlar ve kalite standartları doğrultusunda yereldeki sağlık hizmetlerine olan talebin artacağı değerlendirilmektedir.

Köklü bir geçmişe sahip olan Irak'ın yoğun nüfusa sahip (1 milyonun üzerinde) pek çok önemli şehri bulunmaktadır. Başkent **Bağdat**'ın dışında **Basra, Necef, Kerbela, Musul, Kerkük ile birlikte, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) sınırları içerisinde olan Erbil ve Süleymaniye** gibi şehirlerin tamamı ihraç ürünleri açısından ön plana çıkmaktadır.

4.2. Sektörde Önde Gelen Firmalar ve Pazarın Yapısı

Irak ekonomisi geleneksel olarak kamu ağırlıklı bir ekonomidir. Petrol dışı üretim oldukça sınırlı olup, geçmişte belli başlı kamu şirketleri eliyle gerçekleştirilmiştir. Günümüzde özel sektörün ve yerli üretimin gelişmesi özendirilmekte, Ulusal Yatırım Komisyonu eliyle yerli ve yabancı yatırımlara yönelik teşvik mekanizmaları devreye alınmaktadır.

Irak yabancı yatırım mevzuatı, doğrudan yabancı yatırımlar açısından halihazırda yeterli derecede etkin değildir. Şirketlerde yabancıların %49'dan fazla pay sahibi olamaması ve yabancıların mülk edinmemesi gibi temel kısıtlamalar varlığını sürdürmektedir. Diğer taraftan, uluslararası şirketler şube açmak suretiyle ticari faaliyetlerde bulunabilmektedir. Yatırım ve şirket kuruluş süreçleri ile ilgili Ticaret Bakanlığı internet sitesindeki Pazar Bilgileri Notundan istifade edilmesi mümkündür: (<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/irak/pazar-bilgileri>)

Hâlihazırda, ilaç sektöründe Irak'ta doğrudan yatırım yapmış uluslararası bir firmanın varlığı bilinmemektedir. Yabancı ilaçlar ithalat yoluyla ülkeye gelmektedir. Yerli üretim ve yerli firmalar ile ilgili bu Raporun "1.3 Üretici Yerli Firmalara ve Üretici Derneklerine İlişkin Bilgiler" bölümü incelenebilir.

4.3. İthalatta Zorunlu Belgeler

Ülkeye ihracat yoluyla pazara giriş sağlanabilmesi için öncelikle ilaçların kayıt altına alınmış olması zorunluluğu mevcuttur. Eczacılık Mesleğinin Uygulanmasına ilişkin 40 sayılı 1970 tarihli Kanun uyarınca piyasadaki tüm tıbbi ürünler için pazarlama izni (kayıt) alınmasını gerektirmektedir.

Sağlık Bakanlığı Teknik İşler Direktörlüğü'ne bağlı Kayıt Departmanı, yerel ve yabancı ilaç ve tıbbi ürünlerin kayıtlarının tescilinden sorumludur. Kayıtlı tıbbi ürün ve ilaçlar ile yetkili firmalar ve ruhsatlı tesislere ilişkin bilgiler, Kayıt Departmanı tarafından her beş yılda bir gözden geçirilmeli ve güncellenmelidir. Bu çerçevede, herhangi bir ilaç şirketi veya söz konusu ilaç şirketi adına işlemleri takip eden bilimsel büro, beş yılda bir güncellenmiş bilgileri sunmazsa kayıtlarının iptali söz konusu olabilecektir.

Kayıt Departmanının internet sayfasında, başvuru formu ve süreçle ilgili yeterince bilgi mevcut değildir. Kayıt işlemlerinin, Bilimsel Bürolar aracılığıyla yaptırılması beklenmektedir.

Diğer taraftan, Kayıt Departmanının bazı firma ve ürünler için “fast track” hızlı kayıt süreci uygulayabildiği bilinmektedir. Buna göre, güvenilir bir sağlık kuruluşundan (FDA/EMA/WHO) farmasötik ürün sertifikasına (CPP) sahip olan ilaç şirketlerinin bir ay içinde geçici kayıt yaptırmalarına ve ithalat lisansı almalarına ve uzun vadeli kayıt işlemlerini tamamlamak için bir yıl süreye sahip olmalarına olanak tanınmaktadır.¹⁰ Firmaların, Kayıt Departmanı ve Ulusal İlaç Seçim Komitesi'nin kararlarına itiraz haklarının olduğu da bilinmektedir.

Kayıt ve Irak'a ilaç ihracatı öncesinde, Eczacılık Departmanı ve Kayıt Departmanlarından uzmanlar uluslararası ilaç şirketlerini yerinde ziyaret ederek, İyi Üretim Uygulamaları (“GMP”) denetiminde bulunabilmektedir.

4.4. Sevk Öncesi İnceleme

Irak'a farklı ürün grupları için hem Irak Merkezi Hükümeti tarafından hem de Irak Kürt Bölgesel Yönetimi tarafından yetkilendirilen kuruluşlar eliyle Sevk Öncesi İnceleme yapılmakla birlikte, halihazırda ilaçların sevk öncesi incelemeye tabi olduğuna dair bir bilgi mevcut değildir.

Diğer taraftan, gümrük uygulamaları değişkenlik gösterebildiğinden, ihraç edilecek ürüne göre, Bilimsel Bürolardan, ithalatçıdan ve gümrük müşavirlik firmalarından son durumla ilgili bilgi alınması tavsiye edilmektedir.

Sev Öncesi İnceleme hususları ile ilgili bilgilere Ticaret Bakanlığı internet sitesindeki Pazar Bilgileri Notundan ulaşılması mümkündür.

(<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/irak/pazar-bilgileri>)

¹⁰ Iraq Pharmaceutical Country Profile, 2020, 31

4.5. Fuarlar

Genellikle sonbahar aylarında Bağdat'ta icra edilen “Health Expo Iraq” Fuarının, sektörün kritik aktörlerini bir araya getirebilmesi açısından oldukça etkili bir fuar olduğu değerlendirilmektedir. Söz konusu fuarda, Irak Sağlık Bakanlığı ve KIMADIA gibi Iraklı resmi kurumlar da katılımcı olarak yer almakta olup kurum yetkilileri ile doğrudan irtibat sağlamak mümkündür.

Ayrıca Erbil’de MEDICO – International Health Expo fuarının düzenlendiği bilinmektedir.

Ticaret Bakanlığımızın destekleri kapsamındaki fuarlara bu adresten erişim sağlanabilmektedir:

<https://ticaret.gov.tr/ihracat/fuarlar/2024-ve-2025-yilinda-destek-kapsamina-alinan-yurtdisi-fuarlar>

Diğer taraftan, Irak’ın farklı vilayetlerinde düzenlenen fuarlara Irak Fuarlar ve Ticari Hizmetler Kamu Şirketinin <https://www.fairs.gov.iq> adresli internet sitesinden ulaşmak mümkündür.

4.6. Ticaret Heyetleri

Başta coğrafi yakınlığımız olmak üzere, farklı rekabet avantajları sayesinde ülkemiz ihraç ürünleri Irak piyasasında önemli yer tutmaktadır. Irak, gelişmeye açık ve potansiyel arz eden bir ekonomiye sahip olduğundan, iş geliştirme ve ihracatı artırmak adına ülkemiz firmalarının katılımıyla düzenlenen ticaret heyeti faaliyetleri önemli fırsatlar sunabilmektedir. Irak’ta gelişen güvenlik koşulları da dikkate göz önünde bulundurularak, Bağdat, Basra, Necef, Musul ve Erbil gibi şehirlere ticaret heyeti faaliyeti gerçekleştirilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Ticaret Heyeti faaliyetleri için İhracatçı Birlikleri gibi işbirliği kuruluşlarının planlamaları ve duyuruları takip edilmelidir.

4.7. Sektörde İhale Yayınlayan Kurumlar

Kimadia, ulusal düzeyde rekabetçi ihaleler, uluslararası düzeyde rekabetçi ihaleler ve doğrudan alım kanalları ile kamu alımı yapabilmektedir. Bu alım süreçleri KİMADİA’nın internet sayfasından (<https://kimadia.info/>) takip edilebilmektedir.

Irak Merkezi Hükümet tarafından kamu kurum ve kuruluşlarının ihalelerinin tek bir yerden takibinin yapılabilmesi amacıyla Planlama Bakanlığı tarafından “Reklam ve İhaleler için Birleştirilmiş Pencere” projesi başlatılmıştır. Bu kapsamda söz konusu Bakanlığa ait <https://itp.iq/> adresinden ilaç ve tıbbi cihaz sektörü de dahil olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarının ihalelerine ulaşmaya başlanmıştır.

4.8. Tercihli Ticaret Anlaşmaları

Irak, dış ticarete konu ürünlere tercihli muamele sunan herhangi bir ikili veya çok taraflı anlaşmaya taraf değildir. Bilakis Irak, ilaç sektörü dahil olmak üzere sanayi ürünleri ile ilgili halihazırda ithal ikameci bir politika izlemekte olup, belli bir üründe yerel üreticilerin talepleri üzerine, yerli üretimi teşvik ve koruma adına ilave gümrük vergilerine ve ithalat yasaklarına başvurabilmektedir.

Irak, Dünya Ticaret Örgütü'ne taraf olmadığından DTÖ anlaşmalarının getirdiği bağlı tarife ve diğer yükümlülöklere tabi değildir. Irak'ın DTÖ üyelik süreci devam etmektedir.

4.9 Tercihli Ticaret

Bkz. Bölüm 4.8.

4.10 Sektörde Standartlar

Ulusal İlaç Kontrol ve Araştırma Merkezi, ilaçların kaydının yapılmadan önce kalitesini test etmek ve denetlemekle yükümlüdür. FDA, EMA, Birleşik Krallık sertifikalarına sahip olan ilaçlar test edilmeden onaylanabilmekte veya numune üzerinden test edilebilmekte iken; diğer ilaçların neredeyse tüm partileri söz konusu Merkez tarafından teste tabi tutulmaktadır.¹¹

Keza Kayıt Departmanının, ilaç ve ilaç şirketi kayıtlarına ilişkin düzenleyici kararlarında uluslararası güvenilirliği haiz sertifikaları (FDA, EMA, İngiltere, Japonya, Kanada, Avustralya, WHO) dikkate aldığı bilinmektedir.

Ürünlerle birlikte tedarikçilerin kayıt edilebilmesi için, Kayıt Departmanı kendi ön yeterlilik şartları çerçevesinde İyi Üretim Uygulamaları (GMP) sertifikası, farmasötik ürün sertifikası (CPP) ve tercihen belli başlı ilaç düzenleyici kurumlarından alınan sertifikaları esas almaktadır:

ABD-FDA, Avrupa İlaç Ajansı (EMA), Terapötik Ürünler İdaresi (TGA) Avustralya, MHLW (Japonya), İlaç ve Sağlık Ürünleri Düzenleme Kurumu (MHRA) İngiltere, İsviçre İlaç Gözetim Kurumu (Swissmedic), Sağlık Ürünleri ve Gıda Şubesi (HPFB) Kanada veya Körfez İşbirliği Konseyi (GCC).

Yukarıda belirtilen tanınmış sertifikasyonlardan birine sahip olmayan uluslararası üreticiler, tedarikçi olarak kaydolmadan önce Sağlık Bakanlığı ekibi tarafından denetime tabi tutulmaktadır. Tedarikçiler her beş yılda bir kayıt sertifikasını yenilemek için başvurmalıdır; aksi takdirde sertifikaları askıya alınmaktadır.

¹¹ Iraq Pharmaceutical Country Profile, 2020, 35

4.11 Sektörde Etiketleme

Etiketleme ve ambalajlama gibi teknik hususlarda, Bilimsel Bürolar ile eşgüdüm sağlanması tavsiye edilmektedir.

İlaç sektöründen bağımsız olarak, Irak'ta yerel ürünler ile Irak Devleti tarafından gerekli görülen ithal ürünler için Irak standartlarının akreditasyonu, yayımlanması, gözden geçirilmesi, değiştirilmesi ve iptal edilmesi, referans kılavuzların hazırlanması ve talep eden kullanıcılara satılması ile standartlar alanında Arap ülkelerindeki ve uluslararası gelişmelerin takip edilerek gerekli düzenlemelerin yapılması Irak Planlama Bakanlığı'na bağlı Merkezi Standardizasyon ve Kalite Kontrol Kurumunun (COSQC - <http://www.cosqc.gov.iq>) görevidir.

Irak'a ithal edilen tüm ürünlerin COSQC tarafından belirlenen standartlar ve teknik özellikleri taşıması zorunludur. Gümrük kapılarında yapılacak denetimlerde ilgili standart ve/veya teknik özellikleri sağlamadığı tespit edilen ürünlerin ülkeye girişi engellenebilmektedir.

IKBY'de ise COSQC tarafından belirlenen standartlara uyumlu bir çerçevede mezkur alanlarda IKBY Standardizasyon ve Kalite Kontrol İdaresi (KSQCA - <http://ksqca.org>) yetkilidir.

4.12 Sektörde Ambalajlama

Bkz. Bölüm 4.11

4.13 Lojistik

Komşu ülkemiz Irak ile karayolu taşımacılığı halihazırda Habur-İbrahim Halil gümrük kapıları aracılığıyla yapılmaktadır. İbrahim Halil gümrüğü, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) bölgesine açılmaktadır. Irak Merkezi Hükümeti (IMH) idaresindeki vilayetlere geçişte gümrük kontrol noktaları olup buralarda ilave gümrük kontrolleri yapılabilmektedir. Halihazırda Türkiye plakalı araçlar, IKBY içerisinde dorselerini Irak plakalı araçlara teslim etmekte; IMH vilayetlerine gelmemektedir. Irak yakın zamanda uluslararası transit anlaşmasına (TIR) taraf olmuştur ve halihazırda pilot taşımalar yapılmaktadır. Yakın zamanda transit taşımacılığın başlaması öngörülmektedir.

Irak'ta halihazırda geçmiş yıllara kıyasla güvenlik durumunda önemli iyileşme söz konusu olup, karayolu ile seyahatte belirgin bir risk bulunmamaktadır. Şehirler arası karayolları üzerinde pek çok kontrol noktası bulunmakta olup buralarda güvenlik kontrolleri yapılmaktadır. Güvenlik durumu bölgesel faktörlerin de etkisiyle değişkenlik gösterebileceğinden, Dışişleri Bakanlığımız tarafından yapılabilecek olası seyahat ve güvenlik duyurularının takip edilmesi önem arz etmektedir.

Karayolu haricinde, hava kargo ve denizyolu taşımacılığı mümkündür. Bağdat havalimanında gümrük birimi mevcuttur. Deniz yolu taşımacılığı en güneydeki Basra iline bağlı Um Qasr limanına yapılmaktadır; ancak uzun sürmesi nedeniyle karayolu seçeneğine göre daha az tercih edilmektedir.

4.14 Dağıtım Kanalları

İlaç sektöründe, KİMADİA (the State Company for Drugs and Medical Appliances) ana tedarikçi konumundadır. Diğer taraftan, ilaç toptancıları ve mağazaları, eczaneler ve bunlarla ilişkili çalışan “bilimsel bürolar” sektörün ana dağıtım kanallarını oluşturmaktadır. Söz konusu aktörlere ilişkin bilgiler Irak Eczacılar Sendikası internet portallarında (iraqipharm.com ; <https://iraqipharm.org/#>) bulunabilmektedir.

4.15 E-Ticaret

Irak'ta e-ticaret ve dijital teknolojiler gelişme aşamasındadır. Ülkede gelişmekte olan altyapı ile birlikte başta bankacılık ve finans olmak üzere hizmetler sektörü de hızla gelişmektedir. Lojistik altyapının ve finansal sistemlerin (elektronik ödeme ve kartla ödeme) gelişmesi de e-ticaretin ülkede yaygınlaşmasını beraberinde getirmektedir. Irak'ta e- ticaret sektörü görece yeni gelişmekte olduğu için kapsamlı düzenlemeler bulunmamaktadır. Elektronik pazaryerlerinin düzenlenmesi ve işletilmesine yönelik olarak kabul edilen son düzenleme 10 Mart 2025 tarihli ve (4) sayılı E-Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.16 Tanıtım ve Pazarlama

Ülkede konvansiyonel tanıtım kanallarının yanında, sosyal medya mecraları olarak “facebook”, “tik tok”, “twitter-x” ve “instagram”ın yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir.

Diğer taraftan, Eczacılık Mesleği Uygulama Kanunu (1970 tarihli ve 40 sayılı) Madde 17 ve Madde 18 çerçevesinde, reçeteli ilaçların halka reklamını yasaklamaktadır. Buna göre, reçeteli ilaç tanıtımı genel nüfustan ziyade sağlık hizmeti sağlayıcılarını hedef almalıdır.¹²

İlaç sektörü ile ilgili pek çok hususta olduğu gibi, etkili tanıtım ve pazarlama hususunda da Bilimsel Bürolar ile koordineli hareket edilmesi tavsiye edilmektedir.

4.17 Tüketici Tercihleri

Irak'ta kamu eliyle sağlanan hizmet kalitesindeki eksiklikler dikkate alındığında, dar gelirli gruplar haricinde özel sağlık hizmetlerine ve özel ilaç teminine yönelik talebin güçlü olduğu değerlendirilmektedir.

Ülkede geçmiş yıllara ait genel sağlık istatistiklerinde, kardiyovasküler hastalıkların başı çektiği görülmektedir. Bunda da yüksek tütün tüketimi, et ve karbonhidrata dayalı sağlıksız beslenme, fiziksel aktivite eksikliği ve petrol-doğal gaz atıkları kaynaklı hava kirliliği ana sebepler olarak

¹² Iraq Pharmaceutical Country Profile, 2020, 36

gösterilmektedir.¹³ Irak'ta restoran ve kafe gibi kapalı alanlarda sigara ve diğer tütün ürünleri içilebilmektedir.

Diğer taraftan, genç nesillerin spor alışkanlıklarının geliştiği ve ülkede özel spor salonlarının artmakta olduğu görülmektedir.

4.18 Sektörde Vergiler

Irak Gümrük Tarife Cetveline göre ilaçlar için belirlenen gümrük vergisi %0,5'dir.

Diğer taraftan, Irak Bakanlar Kurulu'nun 12.09.2023 tarihli toplantısında; ulusal ilaç sanayinin güçlendirilmesi amacıyla, ilaç sektöründe kullanılan hammaddelere uygulanan gümrük vergisi oranlarında değişikliğe gidilmiştir. Bu kapsamda, Iraklı kamu kurum veya kuruluşları tarafından ithal edilen tıbbi cihaz, sarf malzemesi ve bunların temel operasyonel malzemelerine ilişkin ürünlerde gümrük vergisi oranının % 0,5 olarak uygulanmasına; özel firmalar tarafından bahse konu ürünlere ilişkin yapılan ithalatla ise gümrük vergisi oranının % 4 olarak uygulanmasına karar verilmiştir.

Irak Merkezi Hükümeti 1 Haziran 2025 tarihinden geçerli olmak üzere, kıymet değerlerinde yeniden belirlemeye gitmiştir. Nitekim, gümrük vergileri ve prosedürleri ile ilgili sıklıkla farklı kararlar alınmaktadır. Gümrük vergileri ve uygulamaları ile ilgili belirsizliklerden zarar görmemek adına, ihracatçılarımızın, gümrük vergisi ve lojistik maliyetleri ithalatçının sorumluluğuna bırakmaya yönelik sözleşmeler (fabrika teslim vb.) imzalaması önem arz etmektedir.

Gümrük vergilerinin, Irak'ın tüm kapılarında aynı şekilde uygulanması, dolayısıyla ihracatçılarımızın herhangi bir rekabet avantajı yaşamaması beklenmektedir. İhracatçılarımızın bu durumun aksine bir vaka ile karşılaşması durumunda Bağdat Ticaret Müşavirliğini bilgilendirmesi önem arz etmektedir.

Diğer taraftan, başta İran-Irak sınırında olmak üzere, kaçak geçiş noktalarının varlığına ve bu noktalardan kaçak ürün sevkiyatlarının olduğuna; ilaç sektörünün de söz konusu denetimsiz ve kaçak ticarete konu olabildiğine dair değerlendirmeler sıkça yapılmaktadır.

4.19 Tarife Dışı Engeller

Tarife dışı engel olarak nitelendirilebilecek uygulamalar aşağıdaki gibidir:

- Yerelleşme politikası bağlamında, özellikle kamu tedarik süreçlerinde yerli ürünlerin tercih edilmesi eğilimi söz konusudur.
- Kayıt ve ithalat izin süreçleri gibi kritik süreçlerin, Irak'ta kurulu Bilimsel Bürolar eliyle yapılması zorunluluğu mevcuttur.

¹³ Actizafarma, [Current Trend in the Iraq Pharmaceutical Sector](#)

- Fikri Mülkiyet Haklarının uygulanması bağlamındaki yasal, idari ve kurumsal eksiklikler nedeniyle ürünlerin taklit edilmesi ve sahte ürünlerle rekabet problemleri doğabilmektedir.

5.Sektörde İhracatçılarımızı Bekleyen Fırsatlar

Irak ilaç sektörü ile ilgili belli başlı fırsatlar aşağıdaki gibidir:

- **Irak Devletinin artan yatırım ve harcamaları:** Irak hükümeti sağlık sisteminde geçmişten gelen eksiklikleri tamamlamak için yatırımlarını artırmaktadır. Başta hastane yatırımları olmak üzere ülke genelinde sağlık hizmetlerine yapılan yatırımlar sayesinde farklı ülkelerde tedavi yerine yerinde sağlık hizmetlerinin artması ve çeşitlenmesi beklenmektedir.
- **İthalata olan talep:** Üretimde yerli kapasiteyi artırma ve ilaçlarda yerelleştirme sağlamaya yönelik çabalar olsa da, kısa ve orta vadede yurtdışından ilaç ihtiyaç ve talebinin güçlü biçimde devam edeceği öngörülmektedir.
- **Türk ürün ve hizmetlerine yönelik pozitif algı:** İthalata dayalı bir ekonomiye sahip olan Irak'ta Türkiye, Çin ile birlikte en büyük ürün tedarikçisi konumundadır. Türk ürünlerinin kaliteli olduğuna dair tüketici bilinci mevcuttur. Keza, sağlık hizmetleri bakımından Türkiye'de çok sayıda Iraklı hasta tedavi görmektedir. Türkiye'ye, Türk ürün ve firmalarına olan pozitif yaklaşımın önemli bir fırsat teşkil etmeye devam edeceği değerlendirilmektedir.
- **Yatırım yoluyla pazara giriş fırsatları:** Her ne kadar yatırım mevzuatı ile ilgili halen belli eksiklikler olup, uluslararası yatırımcılar farklı bürokratik sorunlardan mustarip olabilseler de, Irak'ta yatırımlarla ilgili hukuki, idari ve ekonomik altyapının kısa-orta vadede kayda değer gelişme gösterme ihtimali mevcuttur. Nitekim, devletin belli yapısal reformları hızlı bir şekilde gerçekleştirme iradesi olduğu görülmektedir. Keza, yabancı yatırımlar ve ortak girişimlere yönelik pozitif bir söylemde bulunulmakta ve yeni yatırımlar özendirilmektedir. Ulusal Yatırım Komisyonu eliyle önemli yatırım teşvikleri sunulmaktadır. Bu çerçevede, firmalarımızın Irak'ı yakından takip ederek olası yatırım fırsatlarını değerlendirmesi, diğer ülke firmaları ile olan rekabet açısından avantaj sağlamalarına vesile olabilecektir.

6.Sektörde İhracatçılarımızı Bekleyen Tehditler

Irak ilaç sektörü ile ilgili karşılaşılabilecek belli başlı tehditler aşağıdaki gibidir:

- **Yerli üretimin kayrılması ve haksız rekabet:** Irak hükümeti pek çok sektörde olduğu gibi ilaç sektörü için de yerli üretimi kayırmak adına ilave gümrük vergisi ve ithalat yasağı gibi tedbirlere başvurabileceğini dillendirmektedir. KIMADIA ihalelerinde yerli üretime mümkün olduğunca öncelik verilmektedir. Bu tür politikaların, sınırlı da olsa, belli

durumlarda Türk ürünlerinin rekabet potansiyeline olumsuz etkileri olabileceği değerlendirilmektedir.

- **Kaçak ürünler:** Irak'a kaçak yol veya usuller ile, gerekli ithalat izinleri alınmadan çok sayıda ithal veya denetimsiz ürün sokulduğuna dair tespitler mevcuttur. Kaçak ürünlerin piyasayı ve rekabeti bozucu etkileri olabileceği değerlendirilmektedir.
- **Taklit ürünler:** Irak'ta fikri mülkiyet ile ilgili yasal korunma ve ceza mekanizmaları yeterince işlemediğinden, pek çok farklı üründe taklit ve tağşiş olabilmektedir. Firmalarımız ve markaları adına taklit ürünlerin piyasaya sürülme riski göz ardı edilmemelidir. Bu tür durumların tespitinde, Bağdat Ticaret Müşavirliğinin bilgilendirilmesi önem arz etmektedir.
- **Bürokratik süreçlerdeki zorluklar:** Irak'ta idari iş ve işlemler zaman alabilmekte; pek çok iş ve atılması gereken adımlarla ilgili belirsizlik ve karmaşa yaşanabilmekte; dijital iş süreçlerinden ziyade ağırlıklı olarak matbu evrak üzerinden işlemler yapılmaktadır. Bu durum, ihracatçılarımızı ve yatırımcılarımızı yıldırayabilmektedir. Mümkün olduğunca yerel ortaklardan veya hukuk-danışmanlık firmalarından destek alınması fayda sağlayacaktır. Diğer taraftan, yolsuzluk ve rüşvet vakalarının yaygın olduğu bilinmektedir. Irak hükümeti gerek bürokrasiyi geliştirmek ve hızlandırmak; gerekse savaş sonrası dönemde kronik bir sorun haline gelen rüşvet ile mücadele konusunda önemli adımlar atmaktadır. Ancak, kısa vadede, ihracatçılarımızın bahse konu zorlukları göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.
- **Ödemelerde Gecikmeler:** Bütçenin onaylanması ve ödeneklerin tahsisi ile ilgili gecikmeler ve bürokratik karmaşalardan dolayı ödemelerin gecikmesi söz konusu olabilmektedir. Özellikle kurumsal kapasitesi ve finansal akışı kısıtlı firmalarımızın Irak'ta iş yaparken oldukça ihtiyatlı olması tavsiye edilmektedir.

7.İlaç Sektöründe İhracatın Artırılması İçin Firmalara Öneriler

Türk ürünleri ve Türk imajı algısı Irak'ta oldukça kuvvetlidir. Irak'ta ilaç ve sağlık sektöründe beklenen büyüme de dikkate alındığında hali hazırda iyi bir noktada olan ilaç ihracatımızın daha da artabileceği; Irak'ın ilaç ithalatından daha büyük pay alınabileceği değerlendirilmektedir. Esasen, ülkemizin Irak ile olan coğrafi ve kültürel yakınlığı da göz önünde bulundurulduğunda, Irak'ta pazar payını artırabilecek ülkelerin başında Türkiye yer almaktadır.

Bu çerçevede, KİMADİA yetkilileri ile ilişkiler geliştirilmesi; söz konusu birim ve yetkililer nezdinde firma ve ürün tanınırlığı sağlanması fayda sağlayabilecektir.

Keza, Iraklı yerel üreticiler ve ilgili özel sektörden aktörlerle ilişkiler geliştirilmesi gerek ihracat gerekse ortak yatırımlar açısından kritik önem arz etmektedir.

Yerel ortak ve kaliteli bir “bilimsel büro” ile çalışılması elzemdir. Arapça iletişim ve kültür engeli olmaması bakımından Irak vatandaşı olan yerel bir temsilci veya personel istihdamı büyük fayda sağlayacaktır.

“Health Expo” başta olmak üzere sağlık ile ilgili düzenlenen etkinliklere katılımın yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

8. Diğer Hususlar

Irak kamu birimlerinde teknik kapasite eksiklikleri yoğun olduğundan, sağlık birimlerine teknik bilgi ve fayda sağlayacak şekilde yürütülecek projeler, sosyal sorumluluk etkinlikleri vb. temaslar, keza verilebilecek aynı yardım ve bağışlar, firma ve marka tanınırlığına katkı sağlayabilecektir.

9.Genel Değerlendirme

Irak geçmişte yaşanan güvenlik sorunlarını büyük ölçüde bertaraf etmiş; ayrıca son yıllarda görülen siyasi istikrar ile birlikte, geçmişte yapılamayan kamu yatırımlarını hızla hayata geçirmeye çalışan; bu anlamda önemli bir ekonomik gelişim potansiyeli sunan bir ülke konumundadır. Sağlık alanında önemli yatırım ve reform süreçleri gözlemlenmektedir.

Ülkemizin Irak’ta hali hazırda pek çok üründe yoğun ihracatı söz konusudur. Türkiye, Irak’ın en çok ithalat yaptığı 3 ülkeden birisidir. Türk ürün ve hizmetlerinin bilinirliği ve bunlara yönelik kalite algısı oldukça yüksektir.

Mevcut pazar payımızı daha da geliştirmek için firmalarımızın Irak’ı yakından takip etmeye devam etmesi önem arz etmektedir. Türk firmaları, gerek ihracat gerek yatırım alanında Irak’ta oluşacak fırsatları diğer ülke firmalarına göre daha hızlı ve daha etkin biçimde değerlendirebilecek imkanlara sahiptir.

Halihazırda uluslararası nitelikte ideal bir iş yapma ortamı olmasa da, ülkede reform ve yeniden yapılanma süreçlerinin devam etmesiyle iş yapma ortamının iyileşebileceği; buna paralel olarak ekonomik gelişimin ve ticari fırsatların daha da ivme kazanabileceği öngörülmektedir.

10.Yararlı Adresler

- Irak Sağlık Bakanlığı, Teknik İşler Direktörlüğü İnternet Sitesi: <https://tec-moh.com/>
- Irak İlaç Üreticileri Derneği İnternet Sitesi: <https://iraq-lmp.iq/default>
- Irak Eczacılık Sendikası İnternet Portalları: iraqipharm.com ; <https://iraqipharm.org/#>
- Irak İlaç ve Tıbbi Cihazlar Genel Şirketi – KİMADİA İnternet Siteleri: <https://kimadia.gov.iq/en/2024/> ; <https://kimadia.info/en/>
- IKBY Sağlık Bakanlığı: <https://gov.krd/moh-en/>
- IKBY Tıbbi Kontrol Ajansı: <https://kmcakrg.org/>

11. Kaynakça

Iraq Pharmaceutical Country Profile, 2020, Published by the Ministry of Health of the Republic of Iraq in collaboration with the World Health Organization (<https://moh.gov.iq/upload/1375.pdf>)

Irak Sağlık Bakanlığı, Teknik İşler Direktörlüğü İnternet Sitesi, <https://tec-moh.com/>

Irak İlaç Üreticileri Derneği İnternet Sitesi, <https://iraq-lmp.iq/default>

Irak Eczacılık Sendikası İnternet Portalları, iraqipharm.com ; <https://iraqipharm.org/#>

Irak İlaç ve Tıbbi Cihazlar Genel Şirketi – KİMADİA İnternet Siteleri <https://kimadia.gov.iq/en/2024/> ; <https://kimadia.info/en/>

Ali Azeez Al-Jumaili, Manal Mohammed Younus, Yasmine J. A. Kannan, Zinah E. Nooruldeen and Adi Al-Nuseirat; *Pharmaceutical regulations in Iraq: from medicine approval to postmarketing*, EMHJ – Vol. 27 No. 10 – 2021 (<https://applications.emro.who.int/EMHJ/V27/10/1020-3397-2021-2710-1007-1015-eng.pdf>)

Ahmed W. Al-Humadi, Werd Al-Najim, and Rose-Marie Daly, *A review of the Iraqi pharmaceutical system: Recommendations for post-war healthcare reform*, Global Health Economics and Sustainability (https://accscience.com/journal/GHES/articles/online_first/4875)

BMI A Fitch Solutions Company, *Iraq's Ambitions To Boost Its Pharmaceutical Sector Will Be Limited By Weak Operating Environment*, 10.1.2024, [Iraq's Ambitions To Boost Its Pharmaceutical Sector Will Be Limited By Weak Operating Environment](#)

Chatham House, *Moving medicine in Iraq: The political economy of the pharmaceutical trade*, 8.6.2022, [Moving medicine in Iraq: The political economy of the pharmaceutical trade | Chatham House – International Affairs Think Tank](#)

Made in Iraq. The government prioritizes the pharmaceutical industries, Iraq News Agency, 11/9/2024 (<https://ina.iq/en/reports/36187-made-in-iraq-government-support-puts-the-iraqi-pharmaceutical-industries-in-advanced.html>)

Trademap, ITC (<https://www.trademap.org/Index.aspx>)

National Pharmaceutical Industry after the Government's Adoption of Pharmaceutical Localization in Iraq, Iraq News Agency, 10/19/2024 (<https://ina.iq/en/local/35653-national-pharmaceutical-industry-after-the-governments-adoption-of-pharmaceutical-localization-in-iraq.html>)

PM: Increase in pharmaceutical contracts for the private sector, Iraq News Agency, 10/19/2024 (<https://ina.iq/en/politics/35656-pm-increase-in-pharmaceutical-contracts-for-the-private-sector.html>)

Mendpara, Nilesh. Actiza Pharmaceutical. *Current Trend in the Iraq Pharmaceutical Sector*. 4.6.2025 [Current Trend in the Iraq Pharmaceutical Sector](#)

Iraq's Pharmaceutical Crisis: shortages, counterfeit drugs, and ineffective reforms, Shafaq News, 07.03.2025 [Iraq's Pharmaceutical Crisis: shortages, counterfeit drugs, and ineffective reforms - Shafaq News](#)

YASAL UYARI

Burada yer alan bilgi, yorum ve tavsiyeler yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Burada yer alan ve hiçbir şekilde yönlendirici nitelikte olmayan içerik, yorum ve tavsiyeler genel niteliktedir. Bu tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olmayabilir. Bu nedenle, sadece burada yer alan bilgilere dayanarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Burada yer alan bilgiler Bağdat Ticaret Müşavirliği tarafından genel bilgilendirme amacı ile hazırlanmıştır.

Hiçbir şekilde yönlendirici nitelikte olmayan bu içerik, genel anlamda bilgi vermeyi amaçlamakta olup; bu içeriğin, müşterilerin ve diğer yatırımcıların alım satım kararlarını destekleyebilecek yeterli bilgileri kapsamayabileceği dikkate alınmalıdır. Bu sayfalarda yer alan çeşitli bilgi ve görüşlere dayanarak yapılacak ileriye dönük yatırımlar ve ticari işlemlerin sonuçlarından ya da ortaya çıkabilecek zararlardan Ticaret Bakanlığı sorumlu tutulamaz.